Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ШОАТТА, 1 ОКТЯБРЬ, 1988 ШУ. ★ № 118 (7621). ★ Мах 3 кеп.

СССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА АРГIАНА ЙОАЦА СЕССИ ХЬАЕЛЛАРАХ ДОЛА

СССР Лакхехьарча Совета Президиума УКАЗ

ССР Союза Конституце 112 статьягIа ма доаггIара СССР Лакхехьарча Совета Президиумо соцам бу.

ЦхьайттазлагIа хержача Советски Социалистически Республикай Союза Лакхехьарча Совета аргIана йоаца сесси гулйойла 1988 шера 1 октябре городе Москве.

СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатель А. ГРОМЫКО.

СССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Т. МЕНТЕШАШВИЛИ.

Москва, Кремль.
1988 ш., 29 сентябрь.

ЦХЬАЙТТАЗЛАГIА ХЕРЖАЧА СССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА АРГIАНА ЙОАЦА СЕССИ ХЬАЕЛЛАРАХ

ЦхьайттазлагIа хержача СССР Лакхехьарча Совета аргIана йоаца сесси хьаелларгья 1988 шера 1 октябре, 12 сахьат даьлча СССР Лакхехьарча Совета заседаней зале, Йоккхача Кремлевски двореце Союза Советеи Къамий Советеи цхьана йолча заседане.

Советски Союза Коммунистически парте Централыни Комитета Пленумах бола ИНФОРМАЦИОННИ ХОАМ

1988 шера 30 сентябре КПСС Централыни Комитета Пленум хиннай.

XIX Ерригсоюзни партийни конференце решенешка хьежжа Пленумо йийцар партийни аппарате реорганизаци ярца ювзаенна Политбюро предложенеши цхьадола кадрови дешаши. Пленуме къамаьл дир КПСС ЦК Генеральни секретара М. С. Горбачева.

Нов. М. С. Горбачева хоам бир, А. А. Громыкос ше пенсе вахийтара хьакъехьа КПСС ЦК дехар даьд, аьнна. М. С. Горбачева белгалдаьхар Коммунистически партенеи Советски паччахьалкхенней хьалхашка А. А. Громыкона карагIдийнна доккхий гIулакхаш, хIаьта цунна дикадар хилар ловш ловца а баьккхар. (М. С. Горбачевеи А. А. Громыкои къамаьлаш кепайоазон тIа арадоах).

Пленумо А. А. Громыко дехар кхоачаш а дир КПСС ЦК Политбюро члена декхарех из мукъа а валийтар.

Пленумо решени тIаийцар чурчеи арахьарчеи политика керттерча лостамашта йолча КПСС ЦК комиссей хьакъехьа. (Цу деша хьакъехьара соцам кепайоазон тIа арабоаккх).

Пленумо КПСС ЦК секретарь В. А. Медведев КПСС ЦК Политбюро членалла хержар.

Пленумо А. В. Власов КПСС ЦК Политбюро членалла кандидат хержар.

Пленумо А. П. Бирюковаи А. И. Лукьянови КПСС ЦК Политбюро членалла кандидаташ хержаб, КПСС ЦК секретарий декхарех уж мукъа а бовлийташ.

Пленумо М. С. Соломенцев КПСС ЦК Политбюро члена а КПСС ЦК-рча партийни тIахьожама Комитета председатела а декхарех мукъавалийтав, пенсе водаш хиларца дувзаденна.

Пленумо В. И. Долгих КПСС ЦК Политбюро членалла кандидата а ЦК секретара а декхарех мукъавалийтав пенсе водаш хиларца дувзаденна.

Пленумо П. Н. Демичев КПСС ЦК Политбюро членалла кандидата декхарех мукъавалийтав пенсе водаш хиларца дувзаденна.

Пленумо А. Ф. Добрынин КПСС ЦК секретара декхарех мукъавалийтав пенсе водаш хиларца дувзаденна.

Пленумо чIоагIваьв Б. К. Пуго КПСС ЦК-рча партийни тIахьожама Комитета председателалла.

Цу тIехь КПСС ЦК Пленумо ший болх чакхбаьккхар.

МОСКВЕ ХИЛАР

28 сентябре КПСС ЦК Генеральни секретарь М. С. Горбачев вIашагIкхийтар балха визитагIа Советски Союзе вена волча СЕПГ ЦК Генеральни секретараца, ГДР Паччахьалкхен совета Председателца Э. Хонеккерца.

Шин паччахьалкхен кулгалхоша боккха мах бир СССР-аи ГДР-аи юкъе латтача гIулакхий, цIаькха а чIоагIдир вежарашха йолча шин парте политика йохаргйоаца принципаш йолаш вай мехкашта юкъера доттагIали цхьана къахьегилгеи хилар.

* * *

Цу дийннахье а хилар переговораш, уж еча дакъа лоацаш советски оагIонгахьара хилар: М. С. Горабчев, Политбюро член, КПСС ЦК секретарь Н. Н. Слюньков, КПСС секретарь В. А. Медведев, ГДР оагоIнгахьара: Э. Хонеккер, Политбюро член, СЕНГ ЦК секретарь Г. Миттаг.

Дизза доашхаш дийцар СССР-аи ГДР-аи юкъера массе оагIорахьара цхьана къахьегора хьалаши из дегIаахара перспективаши. Европа а дуне а дегIаахара дерригач керттерча дешай хьакъехьа шин мехка позицеш цаIаш хилар гойташ дийцар хIанзарча дунен халкъашта юкъерча хьалах.

Э. Хонеккери М. С. Горбачеви СССР ВДНХ-рча «ГДР Москве» яхача экспозицега хьежар.

Выстваке хилар новкъостий В. И. Воротников, А. А. Громыко, Л. Н. Зайков, Н. И. Рыжков, Н. Н. Слюньков, М. С. Соломенцев, В. М. Чебриков, А. Н. Яковлев, В. И. Долгих, Ю. Д. Маслюков, Н. В. Талызин, О. Д. Бакланов, А. П. Бирюкова, А. Ф. Добрынин, А. И. Лукьянов, Р. А. Медведев, И. В. Капитонов, кхыбола официальни нах.

Выставке хилар Э. Хонеккерца баьхка Г. Миттаг, О. Фишер, кхыболае официальни нах.

ГДР халкъа боахама еррига сфераш дегIаахар, социальни политикера прогресс, йоккха экономически эффективность йолча технически эггара тIехдолча толамашка кхача гIертилга хьахьокхача экспозице разделашка хьежар. Выставкас къаьгга хьахьокх Iилмеи техникеи дегIаахара перспективни лостамаш. Дуккха йола экспонаташ СССР-еи ГДР-еи къахьегама коллективаша, Iилмахоша, специалисташа, болхлоша духхьала цхьана къахьегаш хьахинна я.

* * *

КПСС ЦК-аи СССР Лакхехьарча Совета Президиумеи цIерагIа хьаьша сийна Кремле шу оттадир. Шу тIа бар советски кулгалхойи Э. Хонеккерца баьхка официальни нахи.

Безаме, доттагIала хьале чакхдаьннача шу тIа къамаьлаш дир М. С. Горбачеви Э. Хонеккереи, тIахиннараша тIоараш а тохаш.

* * *

Э. Хонеккер В. И. Ленина Мавзолей ваха хилар, венок а йиллар. Иштта венок йиллар Кремлевски пена хьалхашкарча Ца вовзача салтечун каш тIа.

* * *

29 сентябре СЕПГ ЦК Генеральни секретарь, ГДР Паччахьалкхен совета Председатель Э. Хонеккер Мосвера даймехка цIавахар. Хьаша вайцига хилар КПСС ЦК хьийха балха визитагIа.

Аэродроме из накъавоаккхаш хилар КПСС ЦК Политбюро член, ЦК секретарь Н. Н. Слюньков, КПСС ЦК секретарь В. А. Медведев, кхыбола официальни нах.

(ТАСС).

КПСС ЦЕНТРАЛЬНИ РЕВИЗИОННИ КОМИССЕ ЗАСЕДАНЕХ БОЛА

Информационни хоам

1988 шера 30 сентябре КПСС Централыни ревизионни комиссе заседани хилар. Цига дийцар организационни дош. Пенсе водаш хиларца дувзаденна новкъост И. В. Капитонов КПСС Централыни ревизионни комиссе председатела декхарех мукъавалийтав.

Яхьа дневник

ЛаьрхIар кхоачашду

Назрановски районе дикагIчарех цаI лоархIаш я «Назрановский» совхоза Наьсар-Кертерча отделене йола шурий - товарни ферма коллектив. Укх тIеххьарча шерашка цахаддаш толамаш доахаш хьайоагIа из. Масала, шийтталагIча пятилетка кхоалагIча шера хьалхарча бархI бетта цо яьккхай 623 тонн шура, планагIа 618 тонн йолаш. ТIехкхоачашъяьй паччахьалкхенга из продукци йохкара план а шу долалуш тIаийца социалистически декхараш а.

Ферме къахьегаш я районе меттел ерригача республике а дика йовзаш йола доярка М. Темирханова. ХIара кхоабача Iаттагара 3400 килограмм гаргга шура яьккхай цо хIанзле. Ди тIехьа из хьокхам алсамбоалаш а боагIа. Теша лов, шу чакхдоалача хана из пхи эзар килограммага дIакхоачарг хиларах.

Деша дай бац

Соахка укх хана хьайба хIара условни кертана 17,7 единица йолаш доакъар Iалашдаьдар Грозненски района «Куларинский» совхоза къахьегамхоша. ДагадоагIа ма хургдий шоана мел атта дацар из де дIадахача шера. Дале а, районерча кхы мел долча боахамел лакхагIа хьокхамаш долаш бар куларинцаш. Царна укх шера бIарг хиннаб. Хьайба хIара условни кертана 12,6 доакъара единица Iалашъе мара вIаштIехьдаьннадац цар, соахка укх хана хинначул 5,1 доакъара единица кIезигагIа!

Районе «Куларинский» совхоз хIанз тIехьарча моттиге я. Из цаI мара яц ткъаь единицал кIезигагIа доакъар даьккха.

ГаргагIертад, Iа. Цо дика хьахьокхаргда ханнахьа ца яьча кийчонах малагIа «беркат» доал.

БУРУВДЕТТАРИЙ ТОЛАМАШ

Ткъаь пхийтта шу совгIа дIаденнад Хангираев Салмана шийна дукхадезача гIулакха — мехкдаьтта вышкаш хьалъяра. ХIанз из пенсе ваха ха йолаш ва. Дале а, хьалха санна говза а маькара а къахьегаш ва из.

— Малгобекера бурув деттара балхий управлени сай шоллагIдола цIа, хIаьта цун коллектив сай шоллагIбола дезал лоархI аз, — йоах цо. — Укхаза хинчад са вахаре мел хинна лоархIаме хIама.

Цох тамаш елга а дац: бурув деттара балхий управлене ер ма йий аьнна профессиеи, специальность яц цунна ца йовзаш. Иштта йоккха я Салмана къахьегама а вахара а практика. Дуккхачох кхеваьв из беркатеча дего, камаьршача кулгаша, бух боацача хьинаро.

Къамаьл дац балха хьавоаггIаше хиланзар цох визза говзанча. Цу хана УБР-а контора Бори-Су моттиге яр. Дикка никъ бе безар цига дIакхача, дукхагIйолча хана гIаш а беш. ХIанз санна техника яцар управлене, долла хIама кулгашца де дезаш хулар. ХIаьта а дог ийккха юхаваланзар зIамига саг, кхы а чIоагIагIа уйла тIаяха мехкдаьттахочун-гIишлонхочун професси караерзае волавелар из. Вышкай монтаж елга хала а чоалхане а гIулакх дар. Цу тIа оборудовани къаьна а шоайла тоъал гаьна йолча моттигашка дIанийсъяь а яр. Масала, станокаш шоаш юаргйола ха йиъа яьннача буравойшка латтар. Царех дукхагIъяраш болх беш яцар. Хийла моттигаш хулар шиъ-кхоъ станок вIашагIъяьккха хьаIайнача оатхалех цаI хьаеш. «Керда» станокаш каст-каста йохар, дийнахьа шозза-кхозза ремонт е езаш хулар царна. Хетаргахьа, ах бийса яьннача хана меттара гIоттавича а, гIалат ца деш из болх бе ховргдолча дIакхаьчавар Хангираев. Цу тайпара кхоачамбоацараш дега Iаткъаш дале а, пайда боацаш довнзар уж — мехкдаьтта оборудовани ший кулга пхи пIелг санна Iомайир Салмана.

1961 шера денз итташ-итташ вышкаш оттаеча, уж дIа-хьа йоахача къахьегаш хьавоагIа Хангираев. Цу шерашка геттара чIоагIбеннаб ма хулла сихагIа вышкашта монтаж яра тIехьара болам. Из деча хана хиланза яргйоаца условн: гIишлон материалаш кхояр. ХIаьта Салман ца боагIаш цхьа хьастам боабе а «ховш» саг вац.

Шийх а ше беча балхах а дувца дукха тIера хилац Хангираев. Эггара хозагIдола дешаш лох цо дуккхача шерашка шийна уллув къахьегаш хиннача нахах ала. Уж ба Н. Коломийцев, П. Поддубный, И. Москаленко, кхыбараш. Ца хьоабеш битац дукха ха йоацаш балха баьхкараш а. Царна ший опыт, дега ала дIалу къахьегама ветерана.

Вышкомонтажникий балхах тийша дукха да. Цар гIулакхаш дика лелаш хуле, бурув деттача бригадай коллективашта шоашта хьалхашка латта декхараш кхоачашде дукха аттагIа хул.

— Дика накъайоагIа тха коллектив СССР Конституце денна, — аьлар Малгобекски бурув деттара балхий управлене йоккхагIйолча экономиста А. Пузенкос. — Ийс бетта итогаш хIанз я яьяц оаха, цхьабакъда, уж во хила йиш йоацалга тешал деш да карарча шера хьалхарча бархI бетта хьокхамаш. Цу юкъа, план 14,7 эзар метр йолаш, тха бригадаша 16355 метр бурув техад. Къаьстта хьинаре къахьийгар И. Растигаев, С. Филько, А. Галаев, Г. Попхадзе керте латтача №№ 95, 17, 4, 26 йолча буровой коллективаша. БIарчча хьанийцача бурув тохара скорость 117 процент гаргга лакхъеннай. Къахьегама овсарле 108,3 процент я, хIаьта балхашка дIадодар 1,2 процент кIезигденнад. Цу бархI бетта планах болчул совгIа 257 эзар сома цIена пайда баьб тха коллективо.

Малав бурувдеттархошта уж толамаш даха новкъостал дер? Шекс яц, эггара хьалха Хангираев Салмани цун новкъостийи ба.

Я. БАРХАНОЕВ,
Малгобекски УБР-а сварщик.

Пусковой объекташ хьалъеча

ХьатIаэттай бехктокхаме ха

Iалаьмате йоккха, лоархIаме, дуккха пайда лургболаш я. В. И. Ленина цIерагIча мехкдаьтта чакхдоахача заводе хьалъеш латта Г-43-107 яха установка. Цун цхьайола звеньяш, блокаш болх беш йола тоъал ха яьннай, вожаш хьалъяь чакхйоалача хьале я. Цудухьа шин тайпара маIан долаш да цу объекте этта хьал.

Цкъа-дале, кулгаш яздаьд паччахьалкхен приемка хинна хиларах тешал деча акта тIа, чакхъяьннай комплексни опробовани, вIаштIехьъяьккхай массазара балха ритм. ХIаьта шозлагI-дале, комплекса керттера звено-водородни установка — хIанз а хьалъяь яланза я. Цудухьа, из болх бе йолаяллалца биззача боараме цунна эксплуатаци ярах дувцилга а дац. ХIаьта лакхе хьоахаяь опробовани еча хана а дукха лоархIаме кхоачамбоацараш, кхы тIа а динза даргдоацараш гучадаьннадар. Уж дIадахара, гIулакх цхьан кога тIа даккхара дош даим а ший теркамаз юкъмоттиге лоаттаду завода администраце, партийни комитета, хIана аьлча водородни установка хьалъяь а яьккха цун болх лерттIа дIаболабаларо дуккха а проблемаш къоастзергьяр.

Хала хете а, из участок эксплуатаце дIаялара йола ха хаьдда хьабелгалъяккха могаргдолаш саг вац заводе. ГIишлон-монтажни балхаш дарца цхьана, хьалха даь даьннач тIехь нийсденна гIалаташ а хIанз укх сахьате хьагучадувлаш латта кердадараш а дIадаха деза гIишлонхоша а установка тIа болх беш болча оператораша а. Нагахьа санна деррига а хьадаь даьнна гIишлон-монтажни балхаш бIарчча хьанийцача, ала йиш йолаш да из кастта хьалъяьяргья, аьнна.

Дукха ха йоацаш «водородкачу» чухийцай катализатор. ХIанз укх сахьате еш латт химчистка, системай опрессовка, хила беззача боарамга дIакхоачаеш латт оборудоване балха технологически режим.

Комплексеи установкаи кулгалхоша белгал ма даххара, таханарча дийнахьа балха низаш тоъаш дац объекте. Балхаш дукха да, хIаьта уж хьадер яц шин бригада коллективаш мара: цаI «Грознефтехимремстрой» трестереи шоллагIъяр СССР «Минмонтажспецстроя» чуйоагIача № 7 йолча специализированни трестереи. ХIаьта белггала ала деза: шоай болх леррагIа кхоачашбу монтажникаша, шоай низ а хьинар а ца кходеш. Установкана мел эша оборудовани практически дIаоттаяь яьннай, аьнна ала йиш йолаш да гIулакх, цхьабакъда, цхьайолча позицегIа хIаьта а а тоъаш яц из. хIана аьлча хоалуш да хьалха хиннача проекта тIа дукха хувцамаш даьлга.

Шеф-монтажа викалаша — Чехословаке специалисташа кастта эксплуатаци яра кийчъергья водородни установка. ДIаболалургба биззача низагIа бола цун болх. ХIаьта цунца дувзаденна хьалхарча плане оттащ латт кадрай проблема. Инженерно-технически болхлой персоналаца дувзаденна дош кIезиг-дукха къоастадаь даьнна-дале, из ала йиш яц мугIарерча специалистех. ТIеххьара баьча хоамах установка тIа болх бара кхы а эш 15 оператори машинисти. Кадрай дефицитаца дувзаденна цу тайпара хьал оттар бахьан долаш цкъазза кхоачам хиллал лакха квалификаци йоаца кагий нахи мехкарийи балха хьанийбе безаш хул комплекса кулгалхой, хIаьта цкъазза мехкдаьтта чакхдоахачун балха тIехилара аьттехьа а боацараш а ийбеш. Цу тайпарча болхлоех-м тIехьагIа мукъабовлар, цхьабакъда, кадрашцара проблема къоастаянза юсаш я-кх хIанз а.

Гуш ма дарра бехктокхаме ха хьатIакхаьчай водородни установка хьалъеча. Цудухьа цIаккха а ца хиннача тайпара лакха хила беза хIара болхлочун а кулгалхочун а бехктокхам, гIулакхаца хулга, компетентность йолаш, хьадечох дог лазаш хулга. Цхьаккха дича а мегаргдац уйла янза йола решенеш тIа а нийеш, болх сихбар бахьан долаш иштта а чоалхане дола хьал кхы а хагIча кхоачаде, хIана аьлча юха а кегар хила тарлу цу лоархIамеча объекте. Цу гIулакха ший керттера теркам тIаоза беза заводе партийни а профсоюзни а организацеша.

А. ЗАМИДОВ.

ХЬАЛКХЕДАЬР ЧУЭЦА

Шекара свеклай боккха хьувкъам хьалкхебаьб Шалински района кхаш леладераша. ХIанз чIоагIа лоархIаме да из бизза а ханнахьа а чуэцар. ХьалххагIе яьча расчеташа хьахьокх, районе 100 эзар тонн хиллала «мерза овлаш» чуэца таро йолга. Цу боарамга кхача укхазарча къахьегамхоша дог доаха дукха ха яр. Хьувкъам боакха бале а, хIанзарчоа из уйла кхоачашхургья ала хьалха да. ХIана?

Свеклаш чуэца йолайнча гIоне 14,3 эзар тонн гаргга мара дIайинхьаяц уж заводе. Фуд хиннар? Транспорт тоъаш яц аьнна Iокада йиш йолаш а бац укхазара кулгалхой. Из йолаш я. Хьагучох, керттера бахьан — хьувкъам чуэцара конвейер йоаггIача тайпара вIаштIехь ца яккхар.

КIезига пайда эц боахамашка низ болча «камазехи» «зилехи». Дийнахьа 2 — 3 рейс мара йиц цар. Къаьстта во лел гIулакхаш «Предгорный», «Автуринский», «Джалка», «Южный», Куйбышева цIерагIча совхозашка. Духхьал цхьа «Курчалойский» яха совхоз мара яц свеклаш заводе дIакхахьара график кхоачашъеш. Юххьанца хинначул кIезига дикагIа хьал да «Зори Кавказа», «Шалинский» совхозашка.

Дуккхача боахамашка свеклаш хьайоахача пайда эцац комбайнехи погрузчикехи. Каст-каста догIаш делх. Цо юхатетт гIулакх. Дале а, цIи яьлча санна сихбе беза болх. Нагахьа санна хьувкъам ханнахьа чуэца вIаштIехьа ца доале, шелал оттар кхерам ба. ТIаккха йовргья иштта хала хьалкхеяь продукци.

Лоацца аьлча, дийнахьа юкъера лаьрхIача 3 эзар тонн свеклаш заводе дIаяхьа езача, бокъонца дIахьор 500 — 600 тонн мара яц. Боахамий кулгалхоша кхетаде деза хьувкъам шоаех тийша болга. Хьал сихха хувца ца лой жоп дала дезараш а уж хургба.

А. АРСАМИРЗУЕВА.

ДоттагIий визит

Халкъий доттагIал — из вIашн безам хилари культурни маьхаленаш вIаши хувцари хинна Iац. Из ба гIулакхацарча предложеней мотт, конструктивни экономически диалог. Воашца вошал тессаращца вай вIаши лоаттадеча бувзамашка цхьана чакхдоахача гIулакхий боарам дикка лакхагIа долча лагIа тIа довлаш хилара къаьгга тешал деш да областной Совета председатела заместитель Золтан Батор керте латта ВНР Комаромски области делегаци Нохч - ГIалгIайчене ена хилар. Цунца цхьана баьхкаб областной налогови управлене директор Йожеф Адлер, юртий совета председатель Ференцне Сийй, эрсий метта хьехархо (переводчик) Агнеш Каптан.

Визит дIайолаелар НГIАССР Министрий Совете хиннача вIашагIкхетарца. Хьаьший тIаэцаш бар НГIАССР Министрий Совета председатела заместителаш Н. И. Айдинови Т. У. Махмудхаджаеваи, НГIАССР Госагропрома председатела заместитель НГIАССР министр М. А. Арбиев, НГIАССР торговлен министра заместитель В. С. Гажаев, респотребсоюза председатела заместитель В. И. Климов.

Беседа еча хана дийцар шинна а регнона экономически потенциалах, халкъа боахама доалдара структураш эргаяхарах, кхачан продукташи наха эггара саготагIа эшаш дола товараши шошоашта Iалашдарах дола дуккха а дешаш. Къамаьла специфика белгалйоахаш да советски коллегаш хьажийтара вай дIахо цхьана леладергдолча гIулакхий хьакъехьарча договора проект венгерски доттагIаша шоашца ена хиларца.

Визит йолча деношка цIенхаштта тахка дезаш долча цу документа тIа дукха да керда а теркам тIаозаш а дола хIамаш. Иштта, договора цхьан пункта тIа белгалдаьккха да Грозперчеи Татабаньерчеи универмагаша шоайла юкъ-духхьала товараш хувцалга, хIаьта цу партнерстве инициатива гойташ яр я Венгре йовзаш йола «Шкала Страда» яха суперморкет. Кхетадеш да, цу гIулакхо дIадех оагIонаша могаеча товарии массана кхыбола, реалистичнегIа бола мах белга, коммерчески бехктокхам хулга.

Венгерски делегаце беррига членаш — вай республике духхьашха баьхка ба. Цудухьа хьашт долаш бар уж промышленностеи юрта боахамеи радикальни экономически реформа яра, торговлен системана реорганизаци яра, моттигашкарча политически системана перестройка яра гIулакх вIаштIехь мишта доаккх, предприятеша беча балха мах бара критереш малагIаш я ха.

Шоай аргIагIа хьаьшаша дийцар шоай кооперативай балхах. ХIама къайла ца хьош дийцар цар халонех а, производствана интенсификаци ярах, хозрасчетни отношенеех. Венгри — «хьайийллача экономика» мохк, цудухьа вIашагIкхетар долча хана специалистий теркам тIаозаш хилар арахьарча рынкера позицеш дIа ца хецара стратеги.

Хьаьшаша лерхIаш дар цIенхаштта хилара тешал деш да, Нохч-ГIалгIайчене цар йоаккхаргйолча юкъа лаьрхIа программа тоъал йоккха йолга. ШоллагIча ден Iуйре дIайолаелар халкъа депутатий Грозненски городской Совета исполкома председатела В. М. Шамардина уж тIаэцарца. Цига дакъа лоацаш хилар НГIАССР Министрий Совета председатела заместитель Т. У. Махмудхаджиева, городской службай ерригача отделий кулгалхой. Укхаза иштта хилар цхьана гIулакхаш леладара наькъий хьакъехьа оалаш дар юхь-духхьала а оалаш, пайдане къамаьл, социальнии экономически проблемаш къоастаяра опыт дIа-са ийцар.

Чакхдаьннача къамаьла юкъмоттиг а хинна дIаэттар экономикана карагIдийнарех бахача наха реальни пайда баргхилара гIулакх сихагIа кхоачашдара хьакъехьа йола шинна а оагIонга сагото йойта проблема. Советий бюджет алсамъяккхара, нах баха фусамаш хьалъелга сихдара, къахьегама коллективаша шо-шоашта доал дара бе-беча формашта анализ йир.

Вай городе перестройка мишта чакхйоалаш я шоашта къаьгга бIаргаго йиш хилар хьаший г. Татабаньяй «Микромед» яхача вежарашха йолча венгеро - советски предприятеца айхха контакташ лоаттаеча «Промавтоматика» НПО, «Силуэт» яхача швейни объединене, «Красный молот» заводе уж баха болча хана, хIаьта шитта Л. Н. Толстоя цIерагIча университете вIаштIехьдаккхача вIашагIкхетаре а.

Парторганизацешка — отчеташи хоржамаши

КЪАХЬА ДАЛЕ А БАКЪДАР ДIАОАЛАШ

«Грознефтеоргсинтез» яхача производственни объедиенена чуйоагIача, шоай производственни декхарех лоархIа ца еча предприятеех цаI я Н. Анисимова цIерагIа йола Новогрозненски мехкдаьтта чакхдоаха завод. Массаза а кхоачашъяц цо паччахьалкхен планаш, каст-каст йох укхазара оборудовани, лохача боараме я арахецача продукце дикал. Завода экономически хьалах дукха дувца дага вац ше, аьнна парткома секретара декхараш кхоачашдеш волча В. И. Голубенкос хьалхе а хоам баьбале а, доклада тIа кIезига моттиг дIалацанзар цу темо. ХIаьта из секретара духьалдетта а йиш яцар: предприяте партийни организаце еррига проблемаш ишта е вешта айхха ювзаена я производственни дешащца. Цох сагото ца еш багIа а йиш яц коммунистий.

Эггара хьалха боагIаш бола мах бир конференце къамаьл даьраша цехашка, установкашка, участкашка чакхъяьнача отчетно-хоржама собраней. Белгалдаьккхар, партийни бюроша, цар секретараша, партгруппоргаша шоай гIулакхах дог а лазаш, лерттIа партийни болх вIаштIехьбаьккхача подразделенешка лакха идейно-политически боарам болаш, къамаьл гIулакхаца, хаьдда а принципиальни чулоацам болаш а хиннилга. Эггара хьалха из доагIа № 6 йолча цеха (парторганизаце хьалха хинна секретарь Э. Р. Муслимов), центральни заводской лабораторена (Г. П. Зданович), кхычарна. Цхьабакъда, бIарчча хьайийцача «первичнешка» хиннача собраней отчетий чулоацам таханарча ден декхарашка хьежжа бацар. Цхьайолча собранешка хьалха коммунисташ цар составах 50 — 60 процентага дIакхоачаш бараш мара хиннабац, эсала яр активность, хьашт а долаш шоай балхах цар дувцилга хоалуш дацар.

ЦIенхаштта дола кхоачамбоацараш нисдалийтад заводе партийни дисциплина чIоагIъяра хьакъехьа а. КIезига масалаш доаладинзар членски взносаш ханнахьа дIа ца теларах, шоашта тIадехка декхараш коммуниста талмастта кхоачашдеш хинна хиларах дувцаш. Отчетни юкъа пассивность хилар, партийни вахара нормаш телхаяр бахьан долаш парте мугIарашкара дIаваьккхав 5 саг. Принципиальни теркам тIаззабац партийни мугIараш шердара дешашта. Мишта кхетаде дезаш да тIаккха кандидаташкара КПСС членалла дIаэцара ялх саг могаваь ца хилар? ДоаггIача тайпара техка хиннаяц-кх тIаккха кандидаталла дIанийбаьрий оамалаш? Цунца дувзаденна докладе а пренешка даьча къамаьлашка а предложенеш елар нах парте дIанийбеча хана пропорцеш, ха яьнна хилара ограниченеш, иштта кхыяраш санна йола консервативни принципаш дIаяьхача бакъахьа хеташ. Цу гIулакха тIа керттера дIадехар хила деза сага вахара позици хьинаре хилар, гIулакхаца, принципиальни, шийн декхарех дог лазаш а бехктокхам чIоагIгIа болаш а из хилар.

Идеологически, кхетам балара болх чакхбаккха беза организатораш а хинна дIаэттаяц завода цхьайола общественни организацеш. Из доагIаш да профкома, комсомола комитета, халкъа тIахьожама группашта. Бе боаггIача тайпара бац пропагандисташа, агитатораша беш бола болх а. Цар даь ер ма дий, аьнна хьагуш хайра хIама дац предприяте. Практически цхьаккха хIама даьдац укхаза нахаца интернациональни, атеистически, патриотически, кхетам балара болх беш. Цу хьакъехьа боккха бехк ба партийни комитета ший, хIана аьлча цунна мегадац коллектива организатор хила, принципиально хьадийхадац балха тIера боацарашкара.

Доклад ювцаш эггара хьалха къамаьл даь КИП цеха начальник Г. Н. Борзенков ший подразделене коллектива бала Iокодабе волавелар, эксплуатаце ханаш дикка тIехъялар бахьан долаш замерни устройствааш ехай, импортни оборудованена эша запчастеш тоъаш яц, яхаш. Хеталора, конференце болх цу лостамагIа дIахэгIоргба, аьнна. Бакъда, заче баьгIача мугIарерча коммунисташа соцавир из, отчетно-хоржама конференцех производственни совещани ца елга дIадийхар.

Цул тIехьагIа къамаьл деволавеннача коммуниста, № 5 йолча цеха мастера В. А. Петрова белгалдаьккхар политмассови балхах, гойтара агитаце хьалах кIезига дийцад доклада тIа, аьнна. ХIаьта уж-м геттара актуальни ма-дий. Заводе арахецаш дац ший пенгазет, «дIаяйнай» «сатирически экран». МугIарера болхлой болча тIаахара тIера бац предприяте кулгалхой, партийни болхлой. Болхлойи партийнин собранешка ахарах кхоачам а беш, тахкац наьха хIара дийнахьара хьашташ.

Парте мугIарашака нах дIанийбеча дешашка дукха формализм хиларах, лакхе латтача инстанцеша болхлошта хеташ дар теркал ца деш дуташ хиларах дийцар слесара И. М. Фетисова.

Цехови парторганизацешца паркомо эсала бувзам лоаттабеш хилара, боахама гIулакхаш талмастта кхоачашдарах бехке болча коммунисташкара доаггIача бесса хьа ца дехара дешашта теркам тIаэзар, ше пренешка къамаьл деш, шоллагIча цеха воккхагIволча механика А. В. Цыганкова. Масала, белгалдаьккхар цо, цхьаккха саг бехктокхаме эзавац № 25-1 йола установка йохаярах. Цунна хетачох, йоаггIа уйла а еш болх бац корта бохабу малараш меларцеи алкоголизмацеи нъовсам лоаттабара йолча комиссе. Алкоголизмах дола закон телхадаьраш балхара дIабаха беза, яхаш предложенеш телараl совгIа, наха кхетам балара цо деш хIама дац, йоахар оратора, хIаьта цунца цхьана, цул тIехьагIа къамаьл даьча цу комиссе председатела Н. А. Лопанске белгал ма даккхара, цу цеха кулгалхоша шоаш къайлакхухь цхьабола нах, менна а болаш, балха хьаухаш хилар, производственни участкашка цар мелаш хилар.

Кхычар дийцачунца нийсдича партком отчетни юкъа баь болх мога ца беш дар воккхагIволча аппаратчика В. И. Чирвас даь къамаьл. Ше яхачоа тешал деш, цо дийцар лоацдача юкъа секретара декхараш кхоачашдешвиъ саг хинналга.

Парте ветерана В. И. Смычкова завода коллективо дика къахьегара шийн сийлен традицеш йоаяь хилар белгал а доаккхаш, цIенхаштта бехк баьккхар къаьнарча коммунистех, коллектива хьашташта, парторганизаце саготдеча гIулакхашта уж юстара латтарах, хьехамчал ца леладарах, къахьегама дисциплина чIоагIъяра дешай йоакхо цар ца ярах.

Парткома балха тIа нийсденнача кхыча гIалатех, динза дисарех дог а лазаш, цIенхаштта критика еш пренешка къамаьлаш дир коммунисташа Г. А. Яценкос, А. Г. Атарукова, кхычар. Болх тоабара тIаерзаяь дукха пайдане предложенеш а елар цар.

Массавар цхьан дагара а волаш, керда хержача партбюро членаша шоай секретаралла могавир С. П. Манушенков.

Завода отчетно-хоржама конференце дакъа а лаьцар, къамаьл а дир КПСС Заводской райкома хьалхарча секретара В. М. Даниленa.

З. АЮБОВ.

БЕРРИГА НИЗ — БОЛХ ТОАБАРА

«...Партийни организацешка хургйола отчетаци хоржамаши хьалха хиннача цхьаннешта тара хургьяц... цудухьа лоархIаме да партсобранеш демократични гласнияр, цхьаккхе а тайпара хьалхе а кийчяь ца хилар, наха дагадоахка гIулакхаш, деррига дешаш ма дарра дувца шерра паргIато ялар», — аьннад КПСС ЦК Генеральни секретара М. С. Горбачева XIX Ерригсоюзни партийни конференце доклад еш.

Конференце дIа ма дехахара кийч а йир, дIа а йихьар Сунженски автотранспортни предприяте 20 сентябре хинна отчетно - хоржамий собрани. Партсобрани кийчъеш болх бир партийни бюрос. Отчетни доклада керттера лостамаш, собране соцама проект хьалхе а кийчйир комиссе, собрани хила дикка хьалха объявлени хьалтехар шоай замечанеши предложенеши партбюро хьачуялар дехаш.

Шоай кхаь шера цкъа хулача керттерча собране баьхкар предприяте коммунисташи берригa къахьегамхойи цхьа къаьстта дола толамаш а даьха. Доклада тIа белгалдаьккха ма хиллара, 1983, 1984, 1985 шерашка тIехьаюсаш хинна предприяти 1986, 1987 шерашка тIехьаюсачара меттаэттар, 1987 шера пассажирокилометрий хьакъехьа 103,2 процента мухь кхахьара даькъе 112 процента план кхоачашйир, хIаьта тонно километрий яр — 109,6 процент. Къахьегама овсарле 104,2 процент хилар, 1986 шера хинначул 2,5 процент дукхагIа.

Пятилетка кхоалагIча шера хозрасчета, самофинансироване, шийга дIадодар ше меттаоттадара хьале болх беш цхьадола толамаш даьхад коллективо дIабахача бархI бетта. Предприятега кхаьча валовой доход 1 миллиони 142,5 эзари сом да (хIаьта из хIанз тха керттера хьокхам а ба). Цу хана бахача наха 484,5 эзар сом план йолаш 502 эзар сома маьха гIулакхаш даьд. Къахьегама овсарле 107,8 процент лакхъяьй.

Юкъара толам боаккхача доккхагIа дакъа лаьцар коммунист М. А. Газдиев керте латтача автобусни колонна бригадо, КПСС члена В. Г. Муртазова кулгалдеча мухь кхухьача автомобилий водителий бригадо.

Социалистически яхье хьалха латта тха ветеранаш коммунисташи парте боацараши. Шоай бехктокхам кIоаргга кхета а беш къахьегаш ба коммунисташ А. Н. Агарков, Ш. Т. Шатаев, М. А. Газдиев, В. А. Чичканов, Н. А. Пузин, Х. Т. Висантов, П. А. Лунев, В. Г. Муртазов, С. С. Цороев, кхыбараш а. Уж нах коллектива авангард я, царгара хьокхам эц парте боацача новкъосташа. Уж ба водителаш М. И. Звягинцев, Ю. О. Умаев, бригадир Э. О. Оздоев, водителаш М. М. Терлоев, М. Х. Урусханов, А. В. Косовец, Д. П. Костоев, М. А. Чилаев, Х. Закариев, ремонтникаш Н. М. Махоткин, А. А. Конев, И. Т. Веревкин, Б. И. Исраилов, Х. А. Хакиев.

Отчетни хана коллектива къахьегамен бытеи хьалаш тоадеш хилар партийни организаци, администраци, профсоюзни организаци.

ДIадахача шин шера предприяте хьал а яь, болх бе йола ялийтай 4 цех: шинномонтажни, вулканизационни, медницки, кузнечни. Предприяте коа асфальт биллаб, душевойшта капитальни ремонт яьй, административни зданена гIишло хьатIаяьй. ХIанз къаьнача цехашта капитальни ремонт ю, царех бытовой комплекс ергйолаш.

Отчетни хана дикка хувцаеннай партийни бюро стиль, кIезигагIа хул заседанеш, кабинетера решенеш. Партбюро членаша нн. Д. Ю. Шаипова, Н. Агаркова, П. А. Лунева дукхагIа теркам тIабохийт коллективе беча балха.

Собране къамаьлаш даьраша дийцар отчетни хана партийни бюро балха тIа хиннача кхоачамбоацарех. ДоагIар лерттIа предприяте кулгалхоша, партийни организаце, КПСС членаша Д. Ю. Шаипова, В. Ф. Попова, В. Я. Улискова хьа ца дехаш хиларца мара дашха дагIац 35 водитело дIабахача 8 бетта план кхоачаш ца яь хилар. Царех ва КПСС член А. А. Амриев а. Партбюрос ший ханнахьа дIахайтадац цунга кхычарна из хьокхаме болх бе безаш волга, цо план кхоачаш ца яр мегаргдоацилга.

Шоаш къамаьлаш деш коммунисташа К. А. Галаева, В. Г. Муртазова, Н. М. Махоткина, Х. М. Булгучева чIоагIа критика йир партбюрос баьча балха, цо къахьегама дисциплина чIоагIъяра, кадрашца беча балха кIезига теркам тIабохийташ хиларах.

Предприяте низкъала хьал эттад болхлой ца тоъаш, къаьстта ремонтни зоне. ХIаьта токарни цех дIакъайлай болхлой ца хиларах. Автоэлектрикаш бац. Болх беш яц машинашта даьтта хьокха пост, узлаши агрегаташи юлаш йола мойка. Цу кхоачамбоацараша новкъарле ю коллектива балха. Партийни бюрос боагIача тайпара теркам тIабахийтац уж дIадахара, балха хьалаш тоадара, болхлой къахьега бола материальни безам лакхоара.

Партийни бюрос мела кулгалду социалистически яхьа, къахьегама керда, дикагIйола формаш юкъейоалаяра. Из бахьан долаш 1986 шера коллективни подряда методаца болх беш хинна ши бригада хIанз ехай.

Партийни бюро цIенхаштта бехке йир цо профсоюзни, комсомольски организацешта ледара кулгалдеш хилара. Цудухьа царех партийни организаценеи администраценеи йизза йола гIончаш хиннаяц паччахьалкхен план кхоачашъяра, къахьегама дисциплина чIоагIъяра тIехьарча, прогульщикаштеи корта бохабу малараш мелараштеи духьаларча къовсаме.

Предприяте моттигаш я прогулаш еш. Духхьала дIабахача 8 бетта 22 саго цхьаккха бахьан а доацаш прогулаш яьй. Уж хул болх беча берригача нахах 10 процент.

Коммунисташа новкъа а хеташ дийцар предприяти запасной оатхалашца, авторезинаца, доагорцеи хьокхача даьттацеи ледара Iалашъеш хиларах, керда хержача партийни бюрос предприяти технически кхы а Iалашъяра, къахьегамеи бытеи дикагIдола хьалаш хьахилийтара йоакхо е езаш хиларах.

БIарчча хьайийцача отчетни хана партийни бюрос баь болх мегаргболаш лаьрхIар. Собране дийца кхоачамбоацараш ма хулла сихагIа дIадаха дезаш, пятилетка 3-ча шера заданеш толаме кхоачашъяра коллектив оарцагIъяьккха езаш, сийлахь-боккхача Октябра 71 шу дизара коллектив ма йоаггIара накъаяха езаш хиларах бола соцам тIанийцар.

П. ВИКТОРОВ.

КХОАНА — ХЬЕХАРХОЧУН ДИ

Юкъарча дешара школан реформа чакхъяьккхара керда этап а хинна дIаэттай халкъа образоване ерригача звеньяй болхи вай ерригача общества вахари эргадаьккха хувцара доккхий стратегически декхараш хьалхашка оттадаьча КПСС ЦК февральски (1988 ш.) Пленума, XIX Ерригсоюзни партийни конференце решенеш.

Тахан хьехархочоа хьалхашка латтача доккхий декхарашца цхьана шерра бокъонаш а еннай цунна. Хьехареи кхетам балареи методика дикагIдолча тайпара хувца, шийна бакъахьа хеттача бесса болх вIаштIехьбаккха таро я хьехархочун.

Нохч - ГIалгIайчене боккха гIа дIахьалхашкахьа баьккхаб школа реформа наькъагIа, хьалъяьй Назрановски, Ножай - Юртовски, Грозненски, кхыйолча районашка тахан хила йоаггIача тайпара йоккхий типовой школай зданеш. Хьайийлай ялх шу даьннараштa лаьрхIа корпусаш, кхыяраш. ХIанз республике ерригаш а 522 общеобразовательни школа я.

Иштта ба вайцига РСФСР-еи НГIАССР-еи школа 158 заслуженни хьехархо, СССР-еи РСФСР-реи просвещене 800 совгIа отличник, орденийи медалийи 210 кавалер.

Вай республике кIезига бац тахан реформо тIадожадаьр кIоаргга кхетадеш, йоккха педагогически опыт йола хьехархой.

Царех ба СССР халкъа хьехархо Басина Элисо Даниловна (Грозненски СШ № 2), РСФСР школа заслуженни хьехархой Аушева Елизавета Бадуловна (Назрановски СШ № 3), Ахмадов Бухади Ахмадович (Шалински район), Бочарова Юлия Сергеевна (Грозненски СШ № 30), НГIАССР школа заслуженни хьехархой Цокиева Тазират Салмановна (Али-Юртовски СШ), Чапанова Раиса Мухтаровна (Грознера школа-интернат № 15), Джунаидов Сиражди Саид-Ахмедович (Ножай - Юртовски район), Дадаев Лема Мухадинович (Ачхой-Мартановски районо заведующи), Ленина ордена кавалер Магомадова Жоврат Ахмедовна (Ачхой - Мартановски ВШ), Къахьегама ЦIеча Байракха орден лелаер Шибилова Райхант Иналуковна (Назрановски СШ № 3), Халкъий ДоттагIала ордена кавалер Секачева Людмила Яковлевна (Грозненски СШ № 46), иштта кхы дуккхабараш.

Тахан шоай профессиональни цIейга — хьехархочун Денга дикача толамашца, дог гIоздаьнна болаш кхаьчаб хьехархой.

Йижарий сийрда никъ

Очерк

Цхьан дийнахьа учительске чуийнна къамаьл деш яр къона ши йоI. «Са бераш хьадарел вIалла а вогIа дац. Со цамогаш хинна, тIера ялар бахьан долаш дешара кIезиг-дукха тIехьашка баьннаб уж. ХIаьта из лоадам боаца хIама дIадаккха тхона хала дац», — йоахар царех цхьанне.

— Садарашка кхоачаш хьа бераш хьалха а дацар. Математика эсалагIа хов царна. Цу деша дукхагIа терко е еза Iа. ХIанз тесса дуте, тIехьакхе хала хургда шоана, — йоахар зIамагIчо.

Эздел, гIулакх долаш йола уж шаккхе а йоI дика йовзаш а цар цхьаккха бер доацилга ховш а йола со юкъханца цецъяьлар «Фуд-теш акхар къувсар, мичахьара даьхкад акхарна бераш?», аьнна. Бакъда, тIаккха кхийтар цар ювцараш шо-шоай классаш йолгаш.

Назрановски района Iаьлий-Юртарча юкъерча школа хьехархой ЕвлоевгIар Соняи Дугурхани бар уж.

ЗIамига болча хана денз цаI шоллагIчох ца къаьсташ, вIаши хьерчаш хьайоагIаш йола ши йиша эгIазлонца лувш яцар. Берий дешар санна йолча чоалханеча проблемах лаьца цIенхаштта вIаши дагабоалаш бар уж.

ХIанзчул пхийтта шу хьалха, цхьана Iаьлий-Юртара юкъера школа чакхъяьккхар цу шинне а.

Юххьанцарча классашка шоашта хьехаш хинна Ужахова Марьям Асланбековна цIаккха а цу шиннена дагардйоалаш яцар. Шоай вахара из сийрда никъ-м цар цу ханне а хержабар. Цудухьа заочно Грозненски педагогически училище деша а баха, шаккхе а йоI шоаш дийшача школе балха яхар.

«Цхьа тамашийна безам бар тха Марьям Асламбековнайна тара хила. Тхона хIанз а шаьра дагадоагIа цо деш мел хиннар. Цудухьа лаьрхIар оаха хьехархой хила», — йоах мехкараша.

ХIаьта дукха ха йоаццаш хьехархо хилар цар зIамагIйолча йишех а. 1982 шера денз цу школе пионервожати йолаш болх беш яр школа йистеяьккха яьнна Докка. Цахаддаш ший йижарий классашка хулар из. Цу берашца чIоагIа бувзам лелабора цо. Шийн мукъа мел йолча хана берашта тайп-тайпара ловзараш Iомадора.

Дугурхана ела а къежаш, йоах: — Шийн йиший бераш долча хьаухар Докка. Царна из а цунна бераш а дезаделар тIехьагIо. ТIаккха согеи Соняйгеи аьлар: «Со а йоал хьехархо хила». ХIаьта тхо шиъ-м чIоаггIа гIадъяхар цу гIулакха, цун уйла оаха хьал а лаьцар.

ХIанз Докка юххьанцарча классий хьехархо я. Соахка подготовительни класс хьайийцар цо. Из а дацар цхьа кIийле йоацаш. БоккхагIболча йижараша даим оал «Керттердар да подготовительни классера болх дIаболабар. Юххьанца Iомаде деза бераш моллагIа а задани кхоачашъе. Массанена а дешен язден ховш хуле, аттагIа хургда программа кхетае, тIаккха шаьра дIагIоргба болх.

Коллективе болх беш бараштa а хет, йижарий болх шаьра дIабодаш санна. Из иштта хеталулга хIанад, аьна даьча хаттара, жоп делар Дугурхана: «Хьехархо ший ха лерхIаш, сахьатага хьежаш хила йиш яц. Цун декхар хьехилга, дика хьехилга да. Уйла цу тIа лоаттае еза. ХIаьта из гIаккха а тоъам хинна Iе йиш йолаш декхар мичад. ТIаккха хьо цхьан хIаманга кхача гIертача хана лерхIачунна тIа ма берзабой берригa низ, духьаленашкеи халонашкеи хьена новкъзара мича воахийт Iа, низ мелб уж эша майой. «Физически боккха низ беце а, моральни а духовни а низ денгара денга совбувл-кх цу тайпара лерхIараш хьа хилча», — тIатох йиш Соняс.

ЗIамига болча хана денз къахьегам беза Iомабаьча, дуккхача дезале хьалкхийнача мехкараша бIу къожабац халонех. ХIама хьадерг хилчахьа шийна уллув лоаттабора уж дуккхача шерашка цу школе болх беш хиннача, къахьегама ветерана — цар нанас Тамаре. Къахьегама дика школа хиннай йижараштa берал. Цудухьа йоах цар: «Подготовительни классе Iомаде деза бераш къахьегам беза». «Боккха къахьегам бац оаха бувцар. Масала, классе Iодоаржадаь каьхаташ хьалохьаде, зизашта Iунал де», — белгалдоакх Дугурхана.

ТIаккха уйланга а яхе, тIатох цо: «ХIанз сона духьалъэттар цхьа сурт — зизашта хий тохаш воаллача са кIаьнкех цхьаннена бе яьлла зиза чудагIа кхабилг ехар, бера Iо а кхийтта: Iалаьмате коргзагIваьнна хьайзар из со шийга лера кхераш, цу сахьате юкъагIа дитар ше деш лаьттар. Амма аз дIатIа а яха, ше хьаьстача, юхь сийрдаяьлар кIаьнка. Чехка дIаэттар юха а болх бе. Бера къахьегам тIа даьнна гIалат хьалъийде мегаргдац, къахьегамах дог эккха тарлу цун».

Дугурхана хинна дешархой Татриева Мареми Гадаборшева Афинаи хIанз шоаш а хьехархой ба. Юххьанцара классаш хержаш цар шоашта. Хьамсарча хьехархочун никъ хьаллаьцаб мехкараша.

Каст-каста цаo урокашка йода хьехархо. Юххьанцарча классий методически объединене кулгалхо ше йоландаь а доацаш, дешархошта (цо иштта оал мехкарех), лоаттабу тIахьожам ба из.

Цкъа царех цхьанне урокагIа ягIаш, йоI гIалат яьлча дог Iайджар Дугурхана. Дагаухийтар ше из тема цар классе мишта хьийхай. Бакъда дукха шераш дIадахадар цу хана денз. Мадарра дагадохацар хиннар. Амма дагахьа соцадир из ший гIалат долга. Из хьоахадаь аьлар Дугурхана: «Хьехархочун балха мах дешархошка хьежжа хоадабу аз».

Нохч-ГIалгIай паччахьалкхен университета филологически факультете заочно дешаш, чаккхъяьккхай йоккхагIа йолча шинна а йишас. Бакъда, юххьанцара классаш юташ бац. — Из хIанад,- — аьнна хаьттача цар йоах: «Класса Iайха хьехаш хилча, деррига а хьайх тийша да хьа. Iайха даьчча бесса хургда деррига а. Нагахьа санна цхьадар теркама кIалхардоалийте а, Iайха юхаметтаоттаду Iа из». Цу хьакъехьара къамаьл чакхдаьннад, аьнна сона хийттача хана, уйлангахьа яха ягIача Дугурхана IотIатох: «ТIаккха юххьанцара классаш образоване лард майий. Аз-м сай декхар лоархI из лард йоллача боккхагIа бола кхера Iобуллилга. МоллагIча классашка болх беш вар, аьнна фу бе да. Са бераш соахка итт класс яьккха даьлар. Сол гаргагIа саг царна цхьаккха а вацар».

Педагогика чIоагIа корта болаш хIама лоархI йижараша даьшца-ноанощца айхха бувзам лелабелга, царца дукхагIа болх белга.

— Бераш берригаш а, цхьаккха ди цIагIа ца доакхаш, школе хьаухе, деша а дикагIа деш цар. Школаца дешархой шоай хьашт хургдола хIама де а деза хьехархочо. Бакъда, дайх-ноанойх тийша дукха да уж школера цIагIа ца битара даькъе, — йоах Соняс.

— Цхьаккха дича а школаца гIулакх леладе безам боацаш даи нанеи дар са классерча цхьан йиIига, — йоах Дугурхана. — Бетташ кхера а мабаттIий. Соахка цхьан дийнахьа со йолча ера цун нана. «Iа аьннар дой са йиIиго, цIагIа-м хьо мара дувцаш хIама дац цун», — аьлар цо. «ЦIагIа сона новкъостал де тигац цо. Айса фу дергда а хац». Бакъда, из йиIиг школе харцахьа лелаш яцар. Аз хьийхар нанна йиIиг шийна мишта тIаерзае еза. Цу хана денз хIара кIира школе йоагIа из кхалсаг. ХIаьта а ала деза, Соняй классе посещаемость дикагIа я, — белгалдоаккх ела а лий.

— ХIаране оамал йовза, дег чу кхача, бала а гIайгIа а декъа хар цу йижарий оамал я, — йоах царца болх беш йолча хьехархочо Гагиева Марема. — Цар яраш санна сай класс сога хьаюлоре сагота яцар со.

ХIаьта йижарий девиз иштта я: «Даим цу классаца ваха веза хьехархо. Деррига а берашта дIаденна ца Iеш, царгара доаггIар хьадеха а деза. УрокагIа болх бе, шоай ха кхое Iомаде деза бераш — тIаккха хьахургья цар оамал. Iайха хьехашше а, жоп дала Iомаде деза бер».

— 1977 шера хиннача цхьан педсовете «берашта кхыметтел тIера хьаязде а хац», яхаш йийлха хьехархо хIанз а духьаллат сона, — йоах Суламбика Дугурхана. — Из хьехархо ше яр цу классе хьалха хьехаш хиннар а. Царна ца хар хьан бехк ба тIаккха? Бераш-м бераш мадий.

Къаьстта ящикаш я ЕвлоевгIар цIагIа цу берех хьахиннача мехкарашеи кагийча нахеи кхухьийташ дола каьхаташ чудолаш. Вай мехка тайп-тайпарча миIингашкара да уж — Советски Эскаре гIулакх деш болчара, институташка деша багIачара, кхычахьара.

Йижарашка хет аз: «Хала, аьрдагIа бераш дукха нийсденнадий шоана оаш болх беча шерашка?».

— Хала бераш нийсденнадац, ледара бераш-м хин над», — йоах Дугурхана.

— Хала а аьрдагIа а бераш да, яхилга сона къамаьл хетац, — йоах Соняс. ПеременагIа бераш ловзаш хилча а, уж аьрдагIа да, оал. УрокагIа уж баьгIача тоъаргдеций, перемена сенна луш я ловза мара. ТIаккха ловзаш а сакъердалуш а бераш ца хилча, царех фу дергда. ХIаьта урок вай ювце, урокагIа бераш харцахьа леларгдац, царга мукъа ха ца хуле, цар теркам даим моллагIча а цхьан хIаман тIаэза хила беза урокагIа. Из деррига а хьехархочох тийша да. Берашка цIогIа хьекхарагIа гIулакх хургдац. Из эггара аттагIа йола прием я. Бера шийна а хов ше харцахьа даьр.

— Цхьан хIамах цецйоал со, — йоах Дугурхана йиший къамаьл хьал а лоацаш. — Боккхийбараш бераш шоаш санна хилийта гIерт массаза а. Цхьан дийнахьа бераш а нийца Назране цирке даха цIадоагIаш дар тхо. Шоашта дайнар, зеденчар дувцаш, вIаши къамаьлаш деш дар бераш. Царга ладувгIаш, иштта къаьгга шоай уйлаш хьаювца царна харах гIадъяха со а латтар. Автобуса чура цхьабола боккхагIбараш бераш дIа-юха тетташ, цар гIараш хIана ю, яхаш, чIоагIа раьза боацаш хьайзар. Цу тайпара еш йола гIоза гIараш деций вай иразаз, вай кхоане? Цу морчох харцахьа лелар ала йиш йий?

Оаха мел дувцачунга сабаре ладувгIаш ягIача Доккас тха къамаьл хаддаш тIатох: «Сох-м хIанз а хьехархо ала хьалха да, хIаьта а сона хетаргахьа бераш дезари хьай болх хари да-кх керттердар».

Шийна ца ховр хьаIомаде, хьаэца дика хьаст ба Доккайна боккхагIбола йижарий.

Берий лакхаленаш — шоай ираз лоархI цар. Шоашта карагIдаьнначун мах берий знанешца хоадабу.

Цу школерча юххьанцарча классий хьехархой юкъмоттиг я ЕвлоевгIар йижарий. Царгара дуккха а пайдане дар корадоагIа къонача коллегашта. Таханарча хано дIаеххача тайпара я цар педагогика. ХIаьта шоайла бола бувзам мокхаз санна чIоагIа ба, бац хIаранегара доагIар хьа а ца дехаш-м.

Шоаш дегIаахарцеи духовно бIаьхийгIа хиларцеи дешархочун личность дегIакхувл цу педагогаша. Цунна дола масал да цахаддаш литература дешаш, кердадар довзаш, коллегай опыт Iомаеш уж хилар а.

Х. ГАГИЕВА.

СУРТА ТIА: (аьрдехьара аьттехьа) ЕвлоевгIар Докка, Соня, Дугурхан.

Р. АУШЕВА сурт.

КАГИРХОЙ ЙОАКХО Е

Кагийча наьха уйла къона я, шоаш санна. Цар болабалар кхы а хозагIа да. Уж боаца моттиг яьсса я, зиза доаца баьца аре санна. Вай вахар а вахар дацар кагий нах бецаре. Цар дIахо хьо вай вахар. Нагахьа уж вIашагIкхета безам болаш моттиг хуле, царна яла еза шоай паргIато. Юхаувза мегаргьяц цар оамалаш.

Саг йоагIача вIашагIтох нах. Сона ховш дукха моттигаш я цига кагий нах кIезига болхаш. Оал цар, «ГIо шо хьолчагI даа! Тхо цIагIа Iергда». Да е нана болх. ХIаьта кхоаччара гаргара нах бале, да боалаш болх кагий нах. Хов царна цига хургдар. ХIама а йна, цIабахка безилга, бац цига цхьаккха а сакъердам. Фу саг йоагIилга да из, нагахьа локхаш пандар беце, латташ ловзар деце, кагий нах дог ловзаш беце? МалагIа зIамига саг хургва халха варгвоацаш. Из-м ше боларах водаше ший Iанарах ловзаш, массайола маьже тIах, аьнна йолаш ма вий ший къоналца. ТIаккха мехкарий? Уж а беций вахарца сакъердалуш? Цар а еций дог — уйла къона? ТIаккха царна фу хул саг йоагIача бахача, малагIа сакъердам эц цар?

Делкъа ханна долалу хабараш, хIанз саг цIайоалае замеш баха ха хулаш латт. Жи, дIакийчъе ши йоI, молла, цунца ши саг. Замеш кийчлу, уж дIаболх. Ерригаш хул ши машина. Коа юкъе латт дукха нах. Къонахий, истий, кагий нах, мехкарий, бераш. Геттара сагота латт кагирхой. Мел дог-безам латт цар тахан сакъердамга. Дукха ба истий а шо-шоай мехкарий замаьлгIа бахийтача бакъахьа хеташ, из дIаала йиш яц, е цар миссел мехкарий а йиш яц, тхо замаьлгIа дахийта, ала. Мел ба кагий нах цига, миIинге латташ. Наг-нагахьа бIарг локха хургба-кх цар мехкарашкахьа кхы де хIама мичад.

Замеш дIабахар, берригаш юхе сейцар. Совцанзар уж гIоргбоацаш, ца бохийташ бисар-кх. Йохайир цар уйлаш. Дехар цар гIулакх. Кагдир цар ткъамаш. Iоматардахар кортош. Фу дергда. Иштта да-кх хIанз гIулакх. Циггача чакхдоал из.

Амма бакъахьа хургдар, уж кагий нах, мехкарий, кхы мел вар сакъердаш баларе. Коа латташ ловзар даларе. ВоагIачоа хозаш ашараш, халха бувлаш нах баларе. Тхьамадала багIаш боккхий нах, хьожаш коа мел вар, сатийна, сабаре хоза кулгалдеш латташ цаI валаре. Хьанех ваккхал дIарчунна халха, яхаре.

Автобус дIаоттаяь замаьлгIа вахийта мегаций ваха дог мел дар. Из ди дукха ухаш мичад.

Сона дагадоагIача хана шортта кагий нахи мехкарий замаьлгIа болхар, царна уллув шоай новкъостащца найцарий хулар, мехкаршта кагий хIамаш тIа а кхухьийташ. ВIаши дог-безам эцар кагийчар. ХIаьта боккхагIбараш царга хьежаш, шоай къонал дагаухаш хулар. Хоза а эздий а дар из. МалагIчох, мишта эздел доал хьагучадоалар.

ХIанз а тIехьа сай ханарча нахаца вIашагIкхийттача, хийла дагабох тхона къона долаш бна чам.

Бакъда таханарча кагирхой-м таро хургьяц къабелча цу тайпара хIамаш дагадоха, хIана аьлча «къе» да цар таханара вахар. Из духовно дIаьхегIа ца хулийташ, мамогга баргал етташ, латташ боккхагIбараш а ба.

Миччахьа нийсделча, бехкаш даха болалу боккхагIбараш кагирхойх: «Вайнаьха гIулакх а оамал а хац хIанзарча наха-м», — яхаш.

Мишта ховргда царна уж гIулакхаш, мамогга уж дицдалийта гIерташ вай — доккхагIлараш латташ хилча.

Вайнаьха уж хоза, эздий гIулакхаш дийца бувзам болаш доацилга дукхагIбараштa ховш да. Амма миччa хана а цкъа цхьан баьдеча тIехьабисача наха уж юкъера дIадаха деза, аьнна оттадагIа, хIанз а метта ца доагIаш, дIахьош хIама да из. Цул совгIа, массавар хIана вац, аьнна кхийтта а ваьннав из дош иштта оттадаро гIалгIай къаман традицеш дегIайолаяра доккха зе даь хиларах.

Со дуккхаза а нийсвеннав динах тешаш боацача наьха коа, амма «вай IаьдалагIа» ловзар де бокъо яц, яхаш, таьзета санна коа а лоаттабий, чубаьхе хIама а дайте дIаухийт, цигара а нах.

ГIалгIай къамах мел болча дукхагIча наьха дагардар хургда аьнна хет сона уж хоза Iаьдалаш юхадийнде, кагирхой йоакхо е, аьлча.

И. АУШЕВ,

хьехархо, къахьегама ветеран.

Нов. А. Д. Тимаевна «Нохч-ГIалгIай АССР Iилма заслуженни деятель» яха сийлен цIи ларах дола

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

УКАЗ

Лакха говзал йола специалисташ Iомабеча а хьалкхебеча а доккхий гIулакхаш карагIдувларахи общественни вахаре хьинаре дакъа лацарахи «Нохч-ГIалгIай АССР Iилма заслуженни деятель» яха сийлен цIи лойла филологически Iилмай доктора, профессора **Тимаев** Апти Джохаевича — Л. Н. Толстой цIерагIча Нохч-ГIалгIай Паччахьалкхен университета вайнахски филологе кафедра заведующена.

Нохч - ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.
Нохч - ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь С. КОЖУХОВСКИЙ.

г. Грозный.
1988 шу, 26 сентябрь.

Культура болхлошта Нохч-ГIалгIай АССР Сийлен цIи ларах дола

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

УКАЗ

Культура дакъе дика гIулакхаш карагIдаларахи общественни вахара юкъе хьинаре дакъа лацарахи «Нохч-ГIалгIай АССР заслуженни артист» яха сийлен цIи лойла:

Вахидов Бай-Али Мовладиевича — Х. Нурадилова цIерагIча Нохч-ГIалгIайн Паччахьалкхен драматически театра актера.

Докаев Султан Абуевича — Х. Нурадилова цIерагIча Нохч-ГIалгIай Паччахьалкхен драматически театра актера.

Радуева Зура Матиевнана — Х. Нурадилова цIерагIча Нохч-ГIалгIай Паччахьалкхен драматически театра актрисана.

«Нохч-ГIалгIай АССР культура заслуженни болхло»

Яндаров Руслан Шахидовича — Нохч-ГIалгIай АССР кинофикаце хьакъехьарча Паччахьалкхен комитета киноавторемонтни мастерске директора.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.
Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь С. КОЖУХОВСКИЙ.

г. Грозный.
1988 шера 26 сентябрь.

Нов. О. А. Мамаевна «Нохч-ГIалгIай АССР мехкдаьтта чакхдоахачен мехкдаьттахимически промышленноста заслуженни болхло» яха Сийлен цIи ларах дола

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

УКАЗ

Халкъа боахама йоккха квалификаци йола специалисташ кийчбеча дика гIулакхаш дарахи республика общественни вахара юкъе хьинаре дакъа лацарахи «Нохч-ГIалгIай АССР мехкдаьтта чакхдоахачен мехкдаьттахимически промышленноста заслуженни болхло» яха сийлен цIи лойла Мамаев Олег Алиевича — академика М. Д. Миллионщикова цIерагIча Грозненски мехкдаьтта института доцента, мехкдаьттатехнологически факультета декана.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.
Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь С. КОЖУХОВСКИЙ.

г. Грозный.
1988 шера 26 сентябрь.

Специалистех дола дувцараш

Экономист

— Колхоза е совхоза экономика бокъонца чIоагIъе йиш яц, нагахьа санна царна чуйоагIа ерригa звеньяш цхьатарра дегIайоагIаш, пайда беш ца хуле. ЦаI хьалхаща кахьа дIагIерташи вокхо юхатетташи хилча, гIулакх мела лел. Цкъа цхьаннахьа, тIаккха кхычахьа кхоачамбоацараш гучалелх, — аьлар Назрановски района «40 лет Октября» совхоза керттерча экономиста Арчакова Марема.

Дукха цифраш тIайола наьхаташ сога хьа а хьувнхаш, ший чоалханеча балхах со кхетаве гIертар из.

— Хьажал, — йоахар Марема, — Тимурзиев Iалихан керте латтача шурий комплекса коллектива къахьегама хьокхамашка. ДIабахача бархI бетта, план 416 тонн йолаш, 506 тонн шура яьккхай цо, е 106 процент. Дулх даьккхад 435 тонн, хIаьта дакхка лийрхIар 416 тонн мара дац. ХIара кхоабача Iаттагара яьккхача шура боарам 2200 килограмм гаргга ба, 490 килограмм планал совгIа. Из иштта дале а, берригача боахамо паччахьалкхенга шура йохкара план 92 процент мара кхоачашъяьяц. Из нийсденнад № 4 йолча шурий-товарни ферма тIехьаюсаш йоландаь. Цамогаш дола доахан да цига леладераш, газо миссел а шура лац цар.

ХIанз юртбоахаме Iалаьмате дукха хIама да экономически службах тийша. Из я пайдане дола наькъаш лаха, таронаш гучаяха, къахьегамхой сакхетам лакхбе безар. Боахама зе де тарлу моттит ханнахьа зер а из дIаяккхара коллектив оарцагIъяккхар а цун декхар да.

Дагахьа хов Арчакова Марема аз дIа мел хоатта цифраш. Масала, совхоза кхаш леладераша гектара тIара 21 центнер кIа, 20,7 мукх баькхаб. Iалашъяьча аьлах кхоалагIа дакъа яр цхьоалагIча классагIа я. 50 процент яр — шоллагIча классагIа.

Кийча я дIадахача шера итогаш а. Къаьстта садуаш да продукцех дIадодар. Дулха центнер яккхара 745 сом доадаьд, планагIа 438 сом гаргга долаш. «ДарегIа» яц шура, генараш, кхыйола культураш.

— Духхьал доакъар 519 эзар сома ийцад соахка, — йоах Марема. — Мел пайда хургбар боахама комбикорм кхычахьара хьатIакхахьа ца езаре. Укх шера из кхоачамбоацар дIадаккха таро хургья аьнна хетт сона: йол. ча, баьца хьоар ма эшша Iалашдаьд, кастта чуэца йолаергья доакъара свеклаш. Силос кийчъераш ши план е дага ба. Сона хетачогIа, цу дерригне дезагIа хулийтаргда совхоза «бохча».

Цхьабакъда, духхьал цифраш вIашагIтехача, царна тохкам бича далац М. Арчаковай гIулакх. Тахан лоархIаме да къахьегамхой кIоаргача экономически знанешца Iалашбар, радикальни экономически реформа кIийленаш царна йовзийтар. Цу дакъе лаьрхIа курсаш чакхъяьхай укхаза. Цига хьехаш бар боахама кулгалхой, специалисташ. Масала, керттера агроном М. Чумаков, керттера бухгалтер М. Цуров, кхыбараш. Дийцар деш: алапи далара керда система, шоаш шоашта финансировани яргеи самоокупаемостагеи довлар, подряда тайп-тайпара формаш, чекови система, кхыдараш. Из болх вIаштIехьбоаккхача, чакхбоаккхача эггара лоархIаме дакъа юкъедихьар, шеко-йоацаш, керттера экономист я.

— Тахан тха керттера декхар — совхоза тайп-тайпара звеньяш арендни подрядага яхар, — йоах Марема. — ГIалат ва из атта гIулакх да аьнна хетар. Масала, шурий комплекс... Из арендагIа лелае дIаэца раьза хиннав М. Шибилов. Нах а вIашагIтехаб цо из дара. Хьайбаш дорстаду площадка а К. С. Кодзоевга дIалу оаха. Договораш оттадаь даьннад, лоадам боаца деццаш къоастадича арендатораша шоай болх дIаболабе мегаргба.

Арендатораш хила лаьрхIа ба Социалистически Къахьегама Турпала Кодзоев Госпой Бахьаудина кулгалдеча звенон доакъашхой. Цар леладе дIаэц 700 гектар гаргга лаьтта. Арендатораша хьалкхедергда гурахьа дув ялаташ, коартолаш, свеклаш, хьажкIаш. Совхоза кулгалхоша хьаллаьца къахьегамхой инициатива я из.

Дукха ха яр Евкуров Лахан керте латтача бригада коллектив арендни хьисапе къахьега ловш йола. Укх шера денз из уйла кхоачашхиннай цун. ИIаьххача хана леладе цар дIаэц 1800 гектар лаьтта. Цу ерригача майданга хьожаш верригa а 20—23 саг мара хургвац.

Из мара дециий... Дукха ха йоацаш чакхдаьннад боахаме балха моттигашта аттестаци елга. Хиланза яргйоацашяраш йитай, ца хилча мегаргъяраш — дIаяьхай. Из болх беча а экономически расчеташ яьр М. Арчакова я.

— ГIулакхаш лаьгIлуш дац, хIара дийнахьа дукхагIа хулаш доагIа уж, — йоах Марема. — Тохабеннаб ахархой, парте политика нийса хилара белгало я из.

М. МАЖИТОВ.

Укх тIеххьарча шерашка вай мехка агропромышленни комплексе болх бе йолаеннай вай ханарча оборудованецеи приборащеи кийчъяь «Агроресурсы» яха автоматизированни, информационно-управляющи система. Аэрокосмически кхыйолеи методаш юкъе а йоалаеш, агроресурсаш дистанцешкара нийсъяро йиш хулийт ирригационни системаш миштай хьажа, хьагуча а йоаккх, миштай а хайт хини михеи эрози, юрта боахама ялата керттера культураш мишта хьувкъаргья хара новкъостал ду, атмосфера эггар дукхагIа бIехлуш йола зонаш къестаю.

«Агроресурсы» яхача АИУС ерригсоюзни Iилма-тохкама центрага я мехка тайп-тайпарча моттигашкара миштад хойташ йола информаци. Центро болх бу СССР АН-еи ВАСХНИЛ-еи учрежденешца айхха бувзам а болаш. Цига цхьана балхаш ду юрта боахама специалисташа, летчикаша, космонавташа, Центра филиалаш яхкай Киеве, Ташкенте, Целинограде, Саранске, Краснодаре. ХIанз кхоачашъеш я «Кубань-88» яха комплексни программа. Краснодарски край агроклиматически-ресурсех тIехбаьна бокха пайда эцаш хиларца белгалъяьннача, интенсивни юртабоахама производства эггара дукхагIа дегIаенача регионех цаI я.

Ялата культураш геттара дукха дIаювш хиларо, валови ялат дукхагIа доаккхаш хиларо массанахьа лаьтта дIадийнар хувцалуча оттадаьд, из кIезигдаьд, оахача лаьтта тIехдукха ядохимикаташи минеральни удобренеши хилийтай, долха хиши Iамарчи бIехдаьд. Кубань яхача додача хини Азовски форден хий шоаех тийша долча Кавказа лоамашкарча хьуний гIулакх боккха кхерам тIатоссаш да.

Боахама хьаькъалца доал дара укхаза увттаеш йола методаши технологии тIехьагIа мехка кхыча районашка кхоачаргья.

СУРТА ТIА: «Агроресурсы» АИУС ВНИЦ Къулбасед Кавказа филиала старши инженер Александр Широченскихи (аьрдехьара вар) старши агроном Сергей Заходянкон М-10 яхача бурув деттача установкана хьалхашка лаьттан кIалхара хий хьал мишта доагIа хьожаш ба.

А. ЖИГАЙЛОВА сурт. ТАСС фотохроника.

Газет дешараштa хетараш

ЦIЕНОШ ДАРЕГIА А ДИКАГIА А

Тха района а кхыча моттигашкарча а боахамашка хIаранена къаьст-къаьста фусамаш хьалъяйтар духьа 8 соткаш йола участкаш йиййкъай. Из лаьтта кхоачам болаш да, беша лаьрхIа кхы а луш йола участок лаьрхIача. ЦIенош хьалде эттача гучайоал проблемаш. Цхьанна совхозага таро яц гIишлон материалашца нах Iалашбе, хIана аьлча боахама предприятешта хьалуш йола гIишлон материалаш а царна фондах йоагIараш мара яц. ЦIенош хьалде безамбараш дукха ба. Тха Шаьла вахача 30 эзар сагах дуккхабараш совхозе къахьегаш ба.

«2000 шерага кхоачаш хIара дезал фусамца Iалашболба», аьнна бола соцам арабаьнначул тIехьагIа дукхагIа хиннаб, шоай доалахьара цIенош хьалде безам бараш. Паччахьалкхено цу гIулакха лаьрхIа ссуда а къоастадаьд из массанега дIакхаьча деце а. 20 эзар сом ийцачун, цу тIа проценташ IотIа а кхеташ кха дIадала ма дезий из. ГIишлон материалашта мах а тIакхийттаб. Кирпишкаш еча заводо йохкаш йола кирпишкаш договорни маьхах йохк. Уж маьхаш хувцаду аукционе санна. Кхыйола гIишлон материалаш эцилга а я йоккха проблема. Из проблема кхоачашъе-м вIаштIехь ма дий.

Дукха шераш хьалха Къулбаседа Кавказе наха цIенош деш хиннад бийдача кирпишках. Уж хьаяр хала хIама а дац, дукха хIама эшаш а дац. Лоабат хилча кхоачам болаш хIама да-кх из. ТIой лард елла бийдача кирпишкех хьалдаь цIа дIайхагIа а, ца дохащ дукхагIа латташ а хул. Иштта бийдача кирпишкех цIенош хьалдеш хилча, хIанз ца тоъача еттача кирпишкий а кхоачам хургбар. Цул совгIа, бийдача кирпишкех даь цIенош маьха дарегIа а да, къаьстта таро йоацача наха, пайданегIа а да.

Укх тIехьарча хана еттача кирпишках мара цIенош де раьза бац дукхагIбараш. ГIалаш мо дола цIенош юстара а латташ, дезал коа йоаллача времянка чу бахаш моттигаш я, хIана аьлча, уж цIенош дукха ахча а даха хьалдаь хиларах кходеш.

Сона хетачогIа бийдача кирпишкех цIенош делга наха ма доаггIара дIадовзийта деза.

РСФСР-е гIолла лаьрхIача Къулбаседа Кавказ эггара дукхагIа нах тIакхеташ моттиг я. Цунга хьежжа гIишлон материалаш ди-денгара массаза доала тоъарг а яц. Къаьстта фусам еш волча саго шийна пайда болча оагIорахьа де деза хIама.

Укх дунен тIа саго йоаккхаш йола ха адамий оамалегIа яккха еза. Уж «гIалаш» хьалъяр духьа ший сих а ваьле, дезалех а ваьле бIарчча бетташ арахьа а даьхе цIавоагIа цIенда. Цул совгIа, Iаьдала киса кховда а дагадох. Цунах дика дар даьнна моттиг яц. Из бахьан долаш, унахцIено а вахар а дайна моттигаш дукха я. вIаштIардаь цIенош хилар ираз хетараш харцахьарча наькъ тIа ба.

Паччахьалкхенгара хьайица ссуда 50 шу даьлча дIадала деза. Хургйий-теш шоана тIехье раьза иззал декхар шоашта тIа дитача? Цун уйла е декхарийла да вай.

Иштта а вешта а, тхов кIийле йоацаш вола саг дог ийша ва, хиланза даргдоаца хIама а да из. ХIаьта, цхьа хIама да укхаза белгалдаккха дезаш. Керда баха хайшача наха ахча эш. ТIаккха вай царна луш бола кхетам ба еттача кирпишкий дараш мара дац цIенош лоархIаме, яхаш. Дезаргдий царна, хIаьта, бийдача кирпишкех даь цIенош? Из вай гIалат да.

Журналаш тIа хьахьокхаш дола цIенош Iалаьмате хоза да. Уж еттача кирпишкех, ардакхех, ахкех даь да. Бийдача кирпишкех даь хоза цIенош хьахьекха цхьаккха а моттиг яц. Цар лоархIам ца ховш бараш дукха ба, цудухьа а гIертац нах бийдача кирпишкех цIенош де.

Вайна ха дезаш да паччахьалкхен а гIишлон проблемаш йолга. Промышленни объекташ хьалъярал совгIа, паччахьалкхено хьалдеш латт городашка, районашка, юрташка наха лаьрхIа чубаха цIенош.

Са безам бар массанега ала: хувца шоай уйла гIишлон материалаш харжара долча гIулакха.

З. БЕРСАНУКАЕВА.
Шаьла района «Джалка» совхоза йоккхагIа йола инспектор.

РЕДАКЦЕГАРА:

Газет дешарашкара оаха дех, Берсанукаевас хьалъайъьча проблемана кIоаргга теркам тIа а бахийта, шоашта хетар тхога яздар.

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

ХУДОЖНИК ЛЮ ХАЙСУ

КНР. 93 шу дола Лю Хайсу китайски традиционни живописа сийлахь - воккха мастер ва. (из вовз ший мехка а доазол дехьарча изобразительни искусства наха а укх 70 шера). Укх аьхки цIаькха а иттазлагIа Хуаншань лоам тIа ваьннав из. Из хIама шийна «Гиннеса рекордаш» яхача цIи хезача книжка сотрудникий теркам тIаоза мегаш дар, нагахьа санна воккха саг лоам тIа валар дикка цхьалха доашхаш художника творчество ецаре.

70 шу хьалха изящни искусствай Шанхайски школа воккхагIа вола преподаватель волаш эггара хьалха этюдникаца лоам тIа ваьлар Лю.. из беза а белар цунна. Цунах хиннача кIоаргача уйлаша хьем боаццаш шоаш араялар дIадехар. Цу хана денз ийссаза лоам тIа ваьннав из. Ше цу тIа массаза воал зарисовкаех йиза сома папка а йолаш цIаихав. Лоамарча хозача пейзажа дог гIоздоахаш говзал геттара лакхйир художника. Ший книжка тIа Лю Хайсу язду: «Хуаншань са хьехархо ба. Ма хоза ба Хуаншань лоам цун хозале ца язйича Iелац со. Массаза а са дег чу латт хадданза хувцалуш дола Хуаншана 72 бовхьий куц», яхаш. Цун картинаш тIа хадданза я ер 4 сюжет: дийхкаш, морхаш (тамаше шоай тайпара формаш а йолаш), кхеран бердаш, бIаьсти. Цар сий даьккхад Хуаншана лоама.

Лоаман сатийначеи уйла яйтачеи Iаламо доккха беркат деннад Лю Хайсуна, художника къаьстта бола низ беннаб, хIаьта творчески къахьегаш дуккхача шерашка ваха вIаьх а валийтав из. Цун ханга кхаьчача сага хьегалургдоацача тайпара къахьегаш а ва из. Из дика гуш да иттазлагIа Хуаншань яхача лоам тIа ваьннача хана цо дехкача суртех.

СУРТА ТIА: Лю Хайсу дIайовзийт ший ученикашка зIамига сурт даккхара йола техника.

Синьхуа — ТАСС сурт.

РСМД-х ДОЛА ДОГОВОР КХОАЧАШДАРА ЮСТАРБУВЛ

РСМД-х йолча советско-американски Договора духьалбараш, хIаьта иштта цхьабола цунна тIехьабараш а тIехь, наьха санна унзарбаьнна ба. Массазарча герзах дола Варшавски Договор «дикка холуш» тIеххилара хьалашка договор кхоачашдаьчул тIехьагIа мишта Iалашъергья Малхбузен Европа оборона яхача хаттара дола жоп лехаш ба уж.

Блока ядерни арсеналаш дIаяхара духьалбараш чIоаггIа сагото еш ба РСМД-х долча Договоро НАТО диадага бугача наькъ тIа шоаш оттабеш хилара. ТВД ядерни герз, е вешта аьлча, Европера американски РСД дIадахаро, военни специалисташа яхачох юхасецадара средстваш санна уж лоархIаш хиларах тарра, эггара боккхагIа мах цар болаьндаь, йохаю блокови трнада. Цун керттера компонентaш санна традиционно лоархIаш да стратегически ядерни низаш, ТВД ядерни низаши массазара (ядерни доаца) низаши.

«Гибки реагировани яра» стратеге материальни кIийленах ког-гIортолга еча звеньех цаI дIаяккхар мишта лоархIаш да? Из стратеги хIалак хилар мара кхы доаца хIама лоархI цар цох. ХIаьта вывод а ю: Малхбузен Европерча ядерни герза цхьа дакъа мукъадIадаккхаро а тIехь юхаметталургдоаца зе дергда НАТОна.

Нийса я аьнна хеталу из вывод. Цхьабакъда, из юххьанца хеталуш дар мара дац. ГIулакх сенах латт аьлча, из латт договор дизза кхоачашдаьчул тIехьагIа а НАТО доалахьа юс ядерни боеприпасий 4600 единица, йоккхача топашца, тактически ракеташцеи ударни авиацецеи моастагIчун тактически зона гома чурча тIема доакъоштеи объекташтеи теха ца Iеш, гаьнна ухкача цун оперативни резервашта а хIама тохара аьттув боалийт. Цудухьа дикка хьалха деш да «гибки реагировани яра» стратеги хIалакъхиланза яргъяц яха къамаьлаш. ХIана аьлча блока ведущи мехкаш (США, Англи, Франци) тIагIертта кхоачашье дага ба 1983 шера Монтебелле тIаийца хинна. НАТО ядерни низашта дIахо модернизаци яра программа. «Ланс» яха хIанзара ракетни системаш гаьна кхетара радиус 2—3-зза йIаьхъяьча комплексашца хувцара, РСМД-х долча Договора тIа ювца, геттара гаьна дIакхоачаш йола ядерни средстваш эргаяьха тоаяра тIалеста я цар планаш.

Цу гIулакха лаьрхIа НАТО хIанзлехьа ювцаш латт «Фо—лаьтта» яхача классагIа йола ткъамаш долча ракеташца Iалашъяь F-111 яха юкъера бомбардировщикаш Англе кхы а дIанийсъе. «кема—бердийст» яхача класса ткъамаш долча ракеташца Европа бердийстошта юххе гIолла лела хи тIара кемаши подводни лодкаши Iалашде лаьрхIа йолча модернизаце цхьайола комплексни программаш «компенсационни гIулакхаш» чакхдахара тIехьа бараша лерхIачох уж дагалаттараш кхоачашдаро соцаде мегар ядерни герз дIахо дIадаккхарга «чухахкавалар».

ХIаьта хIанз аргда вай РСМД-х долча Договора шекбувлача цхьаболча «тIехьабарий» платформах. Кхыча новкъа гIолла даха деза йоах цар, хIаьта бухсоццаш аьлча: итташ шерашка эсала моттигаш йолаш юсача Европера ядерни йоаца оборона чIоагIъе еза. ТДВ юхасецадара средствай кхераме ядерни потенциал йоллчахьа цу тайпара моттигаш хилча ла йиш йолаш дацар. ХIаьта нагахьа санна «Першингаши» лаьттан тIа базировани яра ткъамаш дола ракеташи дIаьльхачул тIехьагIа из дайнар юхаметта ца оттадой, блока долаш долча массазарча низашта (иштта хеташ ва НАТО вIашагIтеха долча низий верховни главнокомандующи хинна инарал Роджерс) массехк дийнахьа мара могаргдац центральни фронта оборона эффективни хулга Iалашде. Духхьала дIааргда вай: дог деларгдолаш, яц Малхбузенна лаьрхIа американски инарала сурт дилла перспектива.

Мишта къоастае еза из проблема? Ювцаш йола идеяш дукха я. Керттерча даькъе укх цхьан хIаманга тIакхоачаеш я уж. Кхы тIа а 10—15 тIема дивизешта сихха мобилизаци е таро хургйола хьал вIаштIехьдаккхар духьа алсамъяха еза мобилизационни инфраструктуранеи резерва низашчуи еш йола капиталовложенеш.

Дерригa низаш тIадахийта деза самолеташи, ракеташ - «невидимкаши», боевой роботаш, электронни йоккхий топаш, тIехнийса йола разведывательно - ударни комплексаш санна йолча тIема техника кердагIдолча тайпашта разработкаш еча холуш дола хувцамаш дара. Лоацца аьлча, массазарча герзах лаьрхIача Варшавски Договора технически совле цIенхаштта тIех хулга Iалашде деза. Хьалхалаттача рубежашкарча оборона хIанзара концепци хувца еза хIама юхатохара лаьрхIа дола низаш гаьннарча тыле Iоадара наькъаца. Цхьаькха цхьа предложени лаьрхIа я моастагIчун шоллагIча эшелона низаштеи резерваштеи йиззача масштабагIа хIама тохара, цун наступленена дезорганизаци ергйолаш. Иштта дIахо, иштта цу тайпара.

Европа оборона проблемашта сагота болча критикий, скептикий, РМСД-х долча Договора гуччахьарча а къайлагIарча а духьалбарий, взглядаша, подходаща, позицеша хьагойт цхьан лодкачу а багIаш, уж цхьан оагIорахьа дIаболхаш хилар. Долчча бесса аьлча, цар сагото еш дар цаI да: договора яхачоа говзагIа тIех миштa доврргдар - теш, хургдола ядерни довнаш юхаметтаоттадара гIулакхаш сихагIа мишта чакхлоахаргдар-теш, яхар. ЛерхIаш дар хьалха хиннар санна да-кхы тIа а герз Iалашдар. Мишта кхача йиш я цу тIа? Наькъаш гуш ма хиллара, дукха да.

Советски Союз тийша я, РСМД-х долча Договора яхачоа мичча тайпара тIера вала гIертилга, Европа кхерамзле Iалашъяр духьа ю, яхаш ядерни герзах коггIортолга яр гIо деш дац ядерни боацача, кхераме боацача машаргахьа дунен сообщество ахара, 2000 шерага кхачалехьа ядерни герз дIадаккхара йола исторически программа кхоачашъяра баргал етт.

Владимир НАЗАРЕНКО. (АПН).

«Сердало»-89

Хьамсара доттагIий! Массе а моттигашка шерра дIадоладеннад хьатIадоагIача шера газеташи журналаши яздайтилга. Уж яздайта йиш я бувзама отделенешка. «Союзпечата» агентствашка, предприятей, учреждений, организацей общественни распространител а ш к а гIолла.

Тахан оаха кепатохаш йола «Абонемента» бланк шоана подписка е аттагIа хургдолаш тох. Цу тIа йоазув деча хана жIарг оттадеш дIайоае еза газеташ хьанийде шун безам болча беттай номераш. Нийса дIаязъе еза индекс, адрес, тайпан цIи, инициалаш.

«Сердало» газет шера яздайтара мах 4 соми 8 кепиги ба. Из а дIаязбе беза абонемента тIа. Цхьаккха ограничени йоацаш яздайта йиш я газет. Бланки, цу тIа мел эша йоазош даьчул тIехьагIа, газет яздайтарах доагIа ахчеи кепайоазон общественни распространителага е шоаш дахача моттига гаргагIа йолча бувзама отделене дIачудала деза, цига цунна йоаггIаш йола оформлен ергйола.

Хьахоададу моттиг

Ф. СП-1

Министерство связи СССР
«Союзпечать»

АБОНЕМЕНТ на газету 54673.
(индекс издания)

«СЕРДАЛО»

Количество комплектов 1

на 1988 год по месяцам:

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

Куда ____ (почтовый индекс) ____ (адрес)

Кому ____ (фамилия, инициалы)

Доставочная карточка

ПВ | место | литер

на газету 54673.
(индекс издания)

«СЕРДАЛО»

Стоимость: подписки ____ руб. ____ коп.; переадресовки ____ руб. ____ коп. Колич. комп. 1

на 1988 год по месяцам:

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

Куда ____ (почтовый индекс) ____ (адрес)

Кому ____ (фамилия, инициалы)

ХЬАМСАРА ГАЗЕТ ДЕШАРАШ!

Диц ма далийта ханнахьа шоашта «Сердало» яздайтилга.

Шера из яздайтара мах 4 соми 8 кеп. Газета индекс 54673